

EUSKERAZKO IZENAK ERDIAROKO IDAZKERAN BEDERARIGANEN MENDEKO LAU LA UKI

863'koa zan azkena aztertutako larrukia. Urrengo urtekoa, 864'ekoa, da berriz orain aztertuko duguna, eta emen ere beste artako Didako Kontea dakusgu, Oka'ko Donefelis'en lekaidetxeari eskeintza berriak egiten.

Toki-izen aukerak aipatzen dizkigu:

AUKENSIS	ANGULO	BARCENA	EZQUTI
FLABIONE	ROCAS	ALZAPARAPOZ	LONGAS
PENNA	MANATA	SALVATA	PONNATA
SALVATON	FARO	CORONELLAS	ANDALUZ
RESSA	GAUZELLA	HUZIRZA	UZUZA
URZANNICO	UGGATATZ	BILBERTES	ANNIS
PONTE ZERZI	EVERSA	LIXARZO	PANDO
FLUISO	ERVICO	DESOLIO	DOBALTIA

Erri ta toki aukerak danak, Autrigoni'n zeuden, gaur-egun Araba'ko Araia eta Burgos'ko Mena eta Billarkaio diran lurraldeetan. Orregaitik, izen oiek danak, euskaldunak ditugu, naiz batzuk itxuraz zearo aldaturik egon, euskalerrri bait ziran IX mendearen erdian lurralde aiek.

Euskal-itxura galdurik agartzen zaizkigun izen oiek..., ¿gaizki idatzi ote zituan Didako Kontearen lumalariak? Geroagoko bir-idazketetan ¿lumalari erdaldunek ondatu ote zieten beren euskal itxura jatorra? Esan-nai argiko izenak ¿laterera itzuli ote zituzten? Adibidez, ¿Aitz, zentzu errezeke izena, PENNA, gazteleraz PEÑA—, biurtu ote zuten?

***

AUKENSIS.— Itz-laguntzaillea dugu, adjetibua. "Okatarra", esan nai du. Bi aldiz agertzen da izen au eta beti "AU"z idatzia. Badakigu "AU" ori "O" dala, eta geien-geienetan orrela agertzen zutela gure "O" izkia: "AU".

Asturietakoa Errege bisigoten Uri Nagusia bera, OVETO, gaurko Oviedo, 864'ko larruki ontan "O"z agertzen zaigu idatzia: OVETO. Baiña urie bat leenago, 863'ko beste larruki artan, "AU"z agertu zitzaigun: OVETAU, naiz bi larrukietan bat bera izan idaztea agintzen zuan kontea, Didako, eta aren esanera idatzi zituan lumalaria: Tamaro. "Tamarum presbiter scripsit".

Orra or, erdiaroko ortografiaren axolagabekiriaren adigarri, itz bera, orduan ondo-txo ezaguna zan izena gaiñera, batean "O"z eta bestean "AU"z idatzia: OVETO, OVETAU.

HUZIRZA.— "H"z idatzirik dokumentu zar auetan aurkitzen dugun lenego izena! Zerbait esan nai ote digu "H" orrek? Ezer ez! Serrano'k izen ori bera HUZUZA, irakurtzen bait digu, H'z, naiz gero izen ori bera, bi aldiz, H'rik gabe agertu: UZUZA de Sursum (Goikoa), UZUZA Deorsum (Beekoa) (1)

HUZIRZA, Ubieto'k irakurtzen du. Eta naiz erdiaroko idaztien irakurketan Ubieto konfiantza geiagokoa izan, arazo ontan badirudi Serrano'k duala arrazoi, larruki ontan bertan UZUZA geiagotan ere agertzen bait zaigu, eta biak irakurtzen bait dute berdin, oraingo aldi auetan, itz ori: UZUZA: "H"rik gabe.

Orrela, "H" a euskeraren idazkeran sariu zan aurren-aurreneko uneetatik asita, txatxukeri bat besterik ez dugu izan izki orren erabilketa. Tamarum "scriptor et testis" `Tamaro idazle eta lekuko" aren txolinkeri utsa, izan zan orduan; Antziñako Tamaro ura baiño okerragoak diran batzuen erokeria dugu gaurko egun autan..

UZUZA.— Bi erri, izen onekin: "Uzuza de sursum et Uzuza de orsum": Uzuza Goikoa eta Uzuza Beekoa. Biak "H"rik gabe, bai Serrano'ren bai Obieto'ren agerpenetan, naiz esan-berri dugun bezala, Obieto'renean, bi Uzuza auen aurretik larrukian agertzen zaigun Uzirza "H" idatzirik egon: "HUZIRZA".

URZANICO, eta URZANNICO. Erri beraren izenak; baiñan batean "N" soilla eta bestean "NN" daramazkialako, ez dakigu URTZANIKO ala URTZANIÑO agoskatzen zuten. Erdiaroko ortografia!

Izen au eta baita len aipatutakoak ere, Uzirtza eta Uzutza, euskaldunak diranik ezin daiteke zalantzan ipiñi.

Uzirtza, Uzurtza ba'zan, larrukian bere atzetik datozen bi Uzutza aien bilduma dala esan genezake noski: Gipuzkoa'ko bi ALTZO'ak bateratuz, ALTZOETA egin daitekean bezala, bi Uzuza aiek bateratuz UZURTZA egin zuala Tamaro lumalari zaarrak.

Ez naiz etimologian sartuko. Ez dakit gaiñera erri aiek gaur-egun bizi diran ere; eta, bizi ba'dira, gaur nola esaten zaien.

UZIRTZA'ren antzik aundieneko erria, Madoz'en, UZIEZA, aurkitu dut. Bai omen da UZIOLA abizen bat, Cadena y Vicent'ek dioskunez, eta jaun onen iritziz, Uziola orriako "UZIO" "OZIO"ren edo "IZIO"ren aldakuntza ornen da.

Baleike, baiña ez beti, "UZI"z asten diran izenak bai bait ditugu geiago.

Baita "UZU"z asten diranak ere: UZUETA, UZURRUN... Aurkituko dituzu geiago gure iztegietan.

Ez dira gutxi, askoz geiago baizik, jakiña, "UZ" aurreizkia daramatenak; Euskalerri osoan daude zabaldurik. Baita, batzuk, gaur Euskalerra ez diran bazterretan. UZIEZA adibidez, Palentzi'ren iparreko ibai baten izena. Antxe nonbait egon zan arabitarrek ain maiz aipatzen diguten AL-KILE: "Gaztelueta"; geroagoko GAZTE-LA'ren sorlekua.

Baiñan VIII mende artan, arabitarrek Araba'ri eta AL-Kile'ri erasotzen zietenean, arabarrak zirala dirudi "kile" edo "gaztelu" aien babesleak.

Bai ornen da UZ abizena ere euskal-abizenen artean, aipatutako Cadena ta Vicent'ek dionez.

UZ orrek, zer esan nai duan ez dakit. Ez daki Cadena y Vicent'ek ere, "apellido de desconocida interpretación" dala bait dio.

UGGATATZ.— Serrano'k, UGGATARZ. Lengo bi Uzuza'en eta Urzanico'ren alboan zegoan. Gaur zer izen daraman, ez dakit. Ez dakite erabilli aal izan ditudan liburuek ere. UGGATATZ ori UGARTE-AITZ, UGARTAITZ, UGATAITZ, UGATATZ ote dugu? Ez noski. Mendi baten izena dala bait dirudi.

---

(1) D. Luciano Serrano, O.S.B. Abad de Silos. "Cartulario de San Millán de la Cogolla". Centro de Estudios Históricos. Madrid, 1930. pág. 13.

Badira Euskalerrian "UGA" daramaten toki-izenak; Ugarte, adibidez. UA berriz, Naparroa'n, Araitz'eko Arribe'ren auzo bat da. UGA soillik ez dugula, derizkiot.

Madoz'ek badakar Uga bat, baiña Madoz'en erri ori, Tenerifen' dago!!!

Danadala, larruki ontako UGGATZ orrek badu bere garrantzi-apurra, bera bait da gure "TZ"ren otsa lenengo aldiz "T" eta "Z"ren bidez ematen diguna.

***

BILVERTES.— Serrano'k "V"z. VILVERTES. Ez dut erri onen aztarnarik ere aurkitu. Bi BILBIESTRE badira Burgos'en, baiñan bat egoaldean, eta bestea Burgos uritik urbillegi: VILVIESTRE del MUNO. Burgos'tik urbillegi, Ibero ibaiez iparrera, Menainguruan zegoan gure BILVESTRES au izateko.

Lengo idazlanean esan genduanez, asko dira euskeran "BIL" aurreizkiz asten diran izenak, "BIL"en atzetik datorren VESTRES ori, ordea, ez dakit zer izan daitekean.

LONGAS.— Bizkai'n, Zalla'ren auzo batek LONGAS deritza. Kerexeta'rentzat, LONGA euskal-abizena da. Nik ezagutzen dut, Tolosa'n LONGARON abizen duan sendi bat; eta baita beste bat ere Donosti'n, LONGARAIZ duana.

Lopez Mendizabal'en iritziz, "L" protetiku edo alper-erantsiaren atzeko "ONGA" ori, "LARRE" omen da, ONDA'ren aldakuntza.

Bai ote? Etimologiaren arloan ez baít da iñor, ezer-asko dakianik.

ROCAS.— Billarkaio'ren alboko errixka bat duzu. Ez da lateraren itza, eta askoz gutxiago gaztelerarena, gaztelerarik ez bait zan orduan. Geroago erderatutako euskal-izen bat da beraz, ROZAS ori. Zer izan daitekean? Ez dakit. ROZAS orren azpian ARROI bat ote dago? Arroitzua agian?

Rozas asko dakar Madoz'ek, eta, miresgarriki, ia dan-danak Españi'ren iparraldean daude: Burgos'en, Santander'en, Asturietan eta Galizi'n. Baiñan bat ere ez gaurko Euzkadi'n.

ALZAPARAPOS.— Ez dut, izen arrigarriko erri onen zantzurik aurkitu. Asieran zugaitz baten izena darama: ALTZA, baiñan ondorengo PARAPOS ori ez nik, ez beste iñork, ez daki nondik atera zigun TAMARO apaiz idazleak. Ea zuk, irakurle, argitzen diguzun izkutuki ori.

FLABIONE.— Rabio, maizko izena zan erromatarren artean. Ortik dator Flabiobriaga ere. Gure FLABIONE'k badu euskal josteta jatorra: FLABIO-ENE. Mirentxu-Enea bezala. Kendu eiozu, euskal deklinabidearen atzizki dan, amaierako "A" ori, eta Mirentxu-ene geldituko zaizu. Berdin FLABIO-ENE: MIRENTXUNE; FLABIONE. Euskeran "O" gogorraren ostean "E" leguna ezabatu egiten bait da.

EZQUTI.— Berdin Serrano'k, baiñan izen orian "1" bat peitzen da: EZKITI. Ezki, gaztelerazko "tilo" dala gauza jakiña duzu noski. "TI" berriz ugaritasuna adierazten duan atzizkia. Ugari ditu euskerak zugaitz orren izenez asten diran izenak: EZKIOGA adibidez. Eta Araba'ko ESKIBEL, au, AITZGIBEL ez ba'da beintzat. Ez dirudi onela danik; naiz naiko arrazoa izan ez, Eskibel'en izena EZKIBAL ematen bait digu 1049'ko larruki batek.

ANGULO.— Billarkaio'ren alboan dagoan erria. Abizen lez, Euskalerrian, batez ere Bizkai'n, aski zabaldua. Euskal-abizena omen da, "Enc. Gen. Ilustr. del País Vasdionez; "ANGELO"ren aldakuntza. "Angelo" berriz "gamonal", ornen da; ots, ezpata-itxurako belar bat ugari dagoan tokia. Anguio, Arabako, Arceniega'n erreka baten izena ere bada.

BARCENA.— Erri au ere, Billarkaio'ren ondoan. Bada Bureba'n ere beste bat. Eta bi, Asturietan.

Ez du orrek Asturietako aiek euskaldunek eraikiak izan zirala esan nai. Berdintasuna ez baít da beti, erri-izenetan, aídetasunaren adigarri.

BARTZENA, euskal izena da ezpairik gabe, eta Kerexeta'ren ustez "artze", "arte" erderazko "enzino"ren zugaitz-izenetik eta "ENA" atzizki toki-adierazletik datorkigu. Ez ote dator ARTZE edo ARTZA, erderako "PEDREGAL"etik?

ANDALUZ.— Ez dizu iñork Andaluz ori IX mendeko Euskalerrian zer zan esango. Nik, bi gauzatxo esango dizkizut nere kasa:

1.ª: ez duala Andaluzi'arekin zer ikusirik. Betika, esaten zitzaion orduan oraindik Andaluzi'ri. "EL-ANDALUS" arabitarrek sortutako izena da, baiña geroago. Orduan, "Españi", esaten zioten arabitarrek, Iber-Ugarterdian ariu zuten lurrari.

2.ª: Euzkadi'n baditugula gaur oraindik kanpoko errien izenen antzekoak edo berdiñak diran erri-izenak: Malaga, indarra bigarren "a"n ipiniaz, Araba'n Erentxun'go toki baten izena da. Erdiario beeko larrukietan Araba'ko Foronda izeneko erri-anaidiari, BADAJOZ esaten zaio. Bai al dakizsu zer dan BADAJOZ ori? BADAIAOZ! —beste dokumentu batzuek ematen diguten lez—. BADAIA, anaidi orren gaiñean sarkalde-runtz dagoan mendiluze baten izena da. ZAMORA ere gure baserri batzuen izena dugu.

PANDO.— Agertzen da dokumentu zarrago batean ere: 807'ko larruki zaarrean: ..."in territorio Area Patriniani in loco qui dicitur inter Pando et Nozeto sico": "Pando eta Nozetolegor deritzaien arteko lurraldean".

Kerexeta'k dioskunez, Pando euskal-abizena da; Enkarterrikoa. Lopez Mendizabal'en ustez, berriz, "P" protetikuaz eta erderaz "pasto" esan nai duan "ando" edo "andi"z eratua.

***

Alda dezagun gaiaz, izen-zerrenda au aspergarriegia gerta ez dedin. Jarraituko dugu, urrengo idazlanean, gelditzen zaizkigun izenen azterketa.

Bere burua eta bere ondasunak Oka-Mendietako Donefelis'en lekaidetxeari eskeintzen zizkiola adierazteko larruki au Tamaro apaizari idatziaz zion Konte Miren-zale ura nongo Kontea ote zan? Araba'koa agian?

Erdiario garaiean, Bureba, Oka-Mendiak eta baita Oka-Mendietako ego-malda ere, ia-ia gaurko Burgos dagoan tokiraiño, Euskalerrria ziran; Araba'renak ain zuzen. Izan zitekean beraz, alde ortatik, gure Didako, Araba'ko Konte.

XI mendean Araba'k konteak bazituala badakigu. Eusko-Laterri ortako Kontea bait zan Bela Ximenorena, edo Ximeniz, 882'an.

Baiñan 866'ean, Sampiro edestilari asturiarrak (960-1042) Araba'n buruzagi, III Alfontso Asturietako Erregearen aurka borrokan, EYLON zala diosku. Ez dirudi, beraz, bi urte leenago gure larrukiko Didako Araba'ko Konte izan zitekeanik, Araba'ko lenen konte aiek, mundua-zear edestiak erakusten dizkigun egiazko konteak bezalakoak ba'ziran beintzat.

Eta, emen, nai-ta-naiezkua dugu galdea: Araba'ko Konte eta Bizkai'ko lenen Jaun aiek zer ote ziran?

Eusko-Laterrietako Batzar Nagusiek, guda-aroetan, izan zuten "Gudarako Aldundi" bereizi bat osotzeko oitura. "Diputación a Guerra" esaten zitzaion Gipuzkoa'n. Eta "Guda-Aldundi" onek, eta are geiago batzar nagusiek, bazuten guda-buruzagiak aukeratzeko eskubidea.

Ori ote ziran Araba'ko lenen konte aiek? Batzar Nagusi edo Kofradi Nagusi batek, guda-aroetan, orain au eta ori gero, arabar-gudarien zuzendari izateko aukeratzeko zitan buruzagiak?

Ori orrela balitz, izan zitekean Araba'ko Konte 864'ean gure Didako, naiz 866'ean, Konte, Bela Ximenitz izan.

Baiñan ez dugu, ori orrela izan zanik esateko, arrazoi bat bakarrik ere.

Alare, esan dedan ori ez duzu batere oiñarririk gabe esana; Eylon ura ez bait zan, dirudianeaz, beste konteak bezalakoa. Ez beintzat Sampiro'k ain ederki ezagutzen zituan konte aiek bezalakoa. Orregaitik, ez da ausartzen buruzagi ura arabarren

kontea zanik esatera. Soilki, konte baten antzeko zerbait zala, idatzi zigun; "Que parecía conde de ellos", B. Estornes Lasa'ren itzulpenean. (Laterazko lenen-idazkirik ezin aurkitu izan dut, orri auek idaztean ez bait nago Gazteitz'en).

Soilki buruzagi bat ote zan bd, arabarren konte zirudian Eylon ura? Arabarrek 866'ean maometarrei, —eta batez ere asturitarrei—, Asturietako bisigotei, aurpegi emateko aukeratua?

Adur txarreko gizasemea izan genduan Eylon Konte Jaun ura. Sampiro berak idazten duanez, III Alfontso'k garaitua izan bait zan, eta katez atxiloturik Obiedo'ra katigu eramana. Ez betirako, alatagutiz.

Alfontso III'a Napparroa'ko Ximena printzesarekin ezkondu zan. Ezkontza orren ondorioz? eman zion askatasuna Eylon Konteari. Erregin "gaskoiak" ori eskatu ziolako? Konte arabarra iaretuaz, III Alfontso'k, euskotarrak (Baskoiak, Sampiro'ren izkeran), baretu nai izan zitualako?

Berreun urte geroago idatzi zuan ori dana Sampiro Astorga'ko Gotzai aski abetza-lekeriz joak, bere erregeen gorazarrea egiteko. Euskaldunen aldetik ez dugu ezer idatzirik. Ez da beraz erreza, orduan Araba'n zer gertatu zan jakitea. Arras arrigarria bait da gertakizun ura!

Urte artan bertan, 866'ean, jantzi zuan III Alfontso'k Asturietako buruntza bisigota. Galizi'n ordea, aurka jeiki zitzaion Fruela Bermudez Kontea. Alfontso III'a, 18 urteko mutil gaztea, Araba'ra etorri zitzaigun igesi, "bere amaren aldetiko aideetara" Sampiro'k dionez, len Alfontso II'a, Muña Erregin euskaldunaren semea, etorri zan bezala.

Fruela Bermudez Galizi'ko Kontea Obiedo'n sariu zanean, ordea, Obiedo'ko aundikiek erailla izan zan. Eta, bereala, Obiedo'n dugu berriro III Alfontso, etsairik gabe Asturietako Errege.

Etsairik gabe? Ez noski. Urte ortan bertan aurka jeiki bait zitzaizkion arabarrak Eylon buruzagi zutela, Sampiro'k idatzi zigunez.

Urte baten epe laburrean, beraz, arabarrek, aurrena, III Alfontso, babestu egin zuten; eta, berealaxe, borrokatu! Guztia, urte beteko asti motzean! Borrokatu esan dut? Bai zera! Alfontso'ren aurka jeiki ondorean, Errege ura bazetorkiela jakite utsarekin makurtu omen ziran bá, zearo kukilduta!!! Arrigarria benetan. Gaur adiskide maitetsu; biar arerio zipotz; eta, bereala, borrokarik egin gabe, morroi ustel, lurrera makurturik.

Entzun ordea Sampiro berari, (eskuratu aal izan bait dut azkenean bere "kronikoia"). Ona bere itzak lateraz eta euskeraz:

—"Filius quidam perditionis Froila Veremundi, ex partibus Galaeciae venit ad inquirendum Regnum sibi non debitum. Rex γ ero Adefonsus, haec audiens secessit in partes Alavensium. Ipse γ ero nefandus Froila a Senatu Ovetensi interfectus est. Haec audiens rex ad propria remeavit et gratifice susceptus est".

(Froila, Beremundo'ren seme gaitzesgarria, berari ez zegokion erregetzaren billa etorri zan Galizi-aldetik. Ori jakitean, arabarren lurretara iges egin zuan Alfontso Erregeak. Froila maltzur ura, ordea, Obiedo'ko Senatuak illa izan zan. Ori entzutean, Erregea, berera itzulita an alaiki onartua izan zan").

—"Nuntius ex Alavis venit, eo quod intumuerant corda illorum contra Regem. Rex γ ero haec audiens illuc ire disposuit.

(Mezulari bat iritxi zan Araba'tík, (1) angoen biotzak erregearen aurka puztu zirala esanaz. Erregeak, ori jakitean, aruntz joatea erabaki zuan")

—"Terrore adventus eius compulsi sunt, et subito iura debita cognoscentes supplices colla ei submiserunt, pollicentes se regno et ditioni eius fideles existere, et quod imperaretur efficere: sitque Aravam obtentam suo imperio subjugavit. Eylon γ ero qui comes illorum videbatur, ferro victum secum Ovetum atraxit".

("Kizkurtu ziran arabarrak aren etorrera jakitean, oartu ziran bat-batean erregeari zor zaion omenaz, eta makurtu zituzten aren esanera buruak, mendeko zintzo izan-

---

(1) "Arabaeatik, —ex Alavis— pluralean, askorenean, Sampiro'ren idazketan.

go zitzaizkiola eta agintzen zien oro eginen zutela itz-emanaz. Orrela ipiñi zuan (Alfontso'k) Araba bere menpean. Berekin eraman zuan katez loturik Obiedo'ra, arabarren kontea zala **zirudian EYLON**) (Florez: "España Sagrada", Madrid 1789, XIV, 452).

Izkera arroputz orrek, errege bisogot guztien leloa dakarkigu gogora: "domuit vascones". Ori, bisigoten liburuek diotenez, errege guztiek egin ornen zuten. Iñork egin ez zualaren siñale zorrotza.

Ain zuzen, Sampiro'ren solasaldi orrek danak, Errege bisigotei, goratzarrerik aundiena lez, erasten zitzaien "domuit vascones" ura, Asturietako III Alfontso'ri erasteko asmatua izán zala dirudi. Ez da beintzat uste-apurrik txikiena merezi Zezakean gauza! Ona zergaitik:

1.⁸: Sampiro'k Euskalerraren barruan zer gertatzen zan ez zekiala dakusgu. Ala, ez zekian, Eylon Araba'ko Kontea zan edo ez zan. Orregaitik, Araba'ko Kontea **zirudiala** idatzi zigun;

2.⁸: "Diccionario de Historia Eclesiastica de España"n, Perez de Urbel beneditarrak, naiz bera Españi'ko Erregeen miresle portitza izan, Sampiro'k "egiarekin gezurra nasten duala", diosku.

3.⁸: Eta gauzak illunago eta okerrago ipintzeko, Sampiro'k III, Alfontso'ren aurka jeikitako iraultzalari aiek arabarrak zirala, ziurki aitortzen ba'du, ziurtasun berdiñarekin aitortzen digu aren denborako "Kronikoi Albeldatarrak", iraultzalari aiek... gaztelarrak izan zirala!!! Borroka, beraz, Araba'n ez baiña Gaztelerrian izan zala! Baiñan, Albelda'ko Kronikoiak ere ez du konfiantza aundiegirik merezi. Ez zan bá orduan Gaztela'rik.

***

Gure dokumentu auetako Didako au, ez zan, beraz, Araba'ko Kontea. Gaztela'koa ote zan? Ezta're. Orduan oraindik Gaztelari'k ez bait zan. Oka ibaietik aruntz, Araba eta Asturien arteko lurraldeari, AL-KILE esaten diote arabitarren edestilari guztiek. Eta Al-Kile ori ez dute Asturiekin alkartzen, Araba'rekin baizik. Nere ustez, Al-Kile edo Gaztelueta ura, Amaya uriaren inguruan zegoan, gero Gaztela sortuko dan lekuan. "Harto era Castilla pequeño rincón cuando Amaya era cabeza y Otero el mojón", dio gaztelarren esaera zar batek.

Baiñan Gaztela jaio aurretik Al Kile edo "Gaztelu" aiek arabarrek babesten zituztela dirudi, eta euskalduna zala seguruaski, Al-Kile'ko Konte lez, 865'ean Ibn Adhari edestilariak aipatzen duan Roderik. Lurralde aietako lenen kontea.

Beste edestilari arabitar batek, Roderik, Asturietako Ordoño I'aren aide zala omen dio, nunbait irakurria daukadanez. Baiña orrek ez du euskalduna ez zanik esan nai, emakume euskotar batekin ezkontzen, Fruela Erregea, bakarra ez zala izan, bait dirudi. Ez diot au, arrazoirik gabe.

Ibn Adhari'k, Ruderik'en aurka aipatzen dituan borrokak, Bureba'n gertatu ziran, ez Al-Kile'n. Baiñan arabitarren edestilari danek eta baita Ibn Adhari berak ere, Bureba Araba zala esaten digute beti. 865 artan, Bureba'ren babesketa arabarrek Al-Kileko konteari, Ruderik'eri, gomendatu ote zioten? Ez noski euskalduna izan ez ba'litz.

Latiegi'tar Bixente